

יצא המרצע מן השק

על כלי המתכת הקדום ששבה את לב הארכיאולוגים!

תמר שובל, רכזת הדרכה

בית ספר שדה גליל

תעצמו את העיניים ותתחילו לדמיין... המקום – עמק הירדן, התקופה – האלף ה-8 לפני זמננו (נכון, זה מזמן, אבל בכל זאת תנסו). באותה תקופה נהר הירדן זורם במלוא עוצמתו, מתפתל בנפתוליו הרחבים, ללא גבול שחוצץ במרכזו בין מדינה כזו או אחרת. מסביב הכל ירוק, והנוף מלא בשדות חיטה ושעורה. אנשים עוטי שרשראות חרוזים מביצי יען מסתובבים במרחב, לצדם סוחרים מעבירים סחורות של תבואה, צדפים, אוביסידיאן (זכוכית וולקנית שמגיעה מאזור אנטוליה) ואפילו פריטי מתכת!

זירת המקרה. תל צף
צילום: דני רוזנברג

עכשיו תפתחו את העיניים ותחשבו – מאיפה בכלל אני יודעת את כל זה?! התשובה היא כמובן – ארכיאולוגיה. תיארתי לפניכם את סביבתו הקדומה של האתר תל-צף, יישוב מהתקופה הכלקוליתית התיכונה (4600-5200 שנים לפנה"ס), שבעמק הירדן השוכן על גדות נהר הירדן, סמוך לקיבוץ טירת צבי ולגבול הבינלאומי עם ירדן. האתר תועד לראשונה כבר בשנות ה-50 ונחפר החל משלהי שנות ה-70 והוא האתר הארכיאולוגי החשוב ביותר באזור מפרק זמן זה. החל מעונות החפירות הראשונות ועד לפרויקט המחקרי המחודש אותו

מובילים ד"ר דני רוזנברג מאוניברסיטת חיפה וד"ר פלוריאן קלימשה מהמכון הארכיאולוגי בברלין, סיפק האתר לחוקרים מידע רב ערך. באתר נמצאו שרידי מבנים עשויים לבני בוץ, תנורי צלייה, ממגורות לאחסון תבואה – בכמות גדולה יותר מכל אתר אחר מתקופה זו, כלי חרס מעוטרים וייחודיים, חרוזים רבים ועוד... אולם מתברר שהממצא הייחודי ביותר עד כה שנמצא באתר היה קטן מחמישה ס"מ! בחפירה של שנת 2007 מצא פרופ' יוסף גרפינקל מהאוניברסיטה העברית בירושלים מרצע דק שאורכו כארבעה ס"מ ועובי קצהו כמילימטר אחד, שהיה קבוע בידית עץ. המרצע נמצא בקבר חתום של אישה כבת 40 שנכרה בתוך ממגורה שיצאה מכלל שימוש וסביב מותניה נמצאה חגורה העשויה מ-1668 חרוזים עשויים מביצי יען. הקבר עצמו כוסה על ידי מספר אבנים גדולות והימצאותו בתוך

ממגורה מעידה הן על חשיבות הנקברת והן על חשיבות המתקן בו נקברה לחברי הקהילה. הקבר ושלד האישה פורסם כבר בעבר, אך המרצע הקטן פורסם רק לאחרונה. מבדיקה של המרצע התברר שהוא עשוי נחושת. המרצע שימש ככל הנראה כמנחת קבורה של האישה ואולי אף היה פריט אישי שלה. הסיבה לכך שפרסומו של המרצע עלה לכותרות היא שעד היום חשבו החוקרים שתושבי האזור החלו להשתמש במתכות רק סביב אמצע האלף החמישי לפני הספירה, כך שגילויו מקדים בכמה מאות שנים את הופעת המתכת באזורנו ובעל השלכות משמעותיות להבנה של

לזה הקטן סיפור גדול יהיה. המרצע שהתגלה בתל
צילום: יוסי גרפינקל

התפתחות השימוש בטכנולוגיות מורכבות והנסיבות החברתיות הקשורות בכך. אולם בכך לא תמו סודותיו של המרצע. מהבדיקה הכימית של המתכת עולה כי סביר שמקורה היה בהרי הקווקז, המרוחקים למעלה מ-1000 ק"מ מתל – צף. ידוע לנו כי קשרי מסחר כאלו התקיימו אף מתקופות קדומות יותר, אך השילוב של יבוא של טכנולוגיה חדשה הקשורה בעיבוד של חומר גלם חדש ממקורות רחוקים כל כך הינו ייחודי לתל צף ומצטרף לעדויות רבות נוספות לחשיבותו של האתר.

אז בפעם הבאה שאתם הולכים בשדה ובוועטים בטעות באיזה חרט עתיק, בפריט מתכת או שבר זכוכית, תעצרו רגע ותחשבו – כמה הרבה אנחנו יכולים ללמוד מפריט כל כך קטן. ואיך מאיסוף של פרט ועוד פרט אפשר לנסות לשחזר את התצורף המורכב של חייו הקדומים של האדם באזור ואת אופי הסביבה הקדומה בה חי. ואם אתם מעוניינים להצטרף לחפירה ארכיאולוגית בתל צף ולנסות לעזור לנו לחשוף עוד סודות מהעבר – דברו איתי 😊.